

KARD. KAROL WOJTYŁA, *Kościół w tajemnicy odkupienia. Interpretacja Vaticanum II*, opr. ks. A. Dobrzyński, Rzym 2012, ss. 472.

Prezentowana książka ukazała się nakładem Fundacji Jana Pawła II – Ośrodka Dokumentacji i Studium Pontyfikatu w Rzymie. Zostały w niej opublikowane artykuły i referaty naukowe kard. Wojtyły odnoszące się do II Soboru Watykańskiego. Opracowania dokonał dyrektor ośrodka, ks. Andrzej Dobrzyński, który wybrał ponad trzydzieści wypowiedzi pochodzących z lat 1965-1977. Większość z nich stanowią prelekcje wygłoszone w czasie konferencji i sympozjów naukowych. W omawianej książce znajdują się także fragmenty wystąpień w ramach prac odpowiednich komisji episkopatu, zajmujących się wdrażaniem nauki soborowej w życie Kościoła w Polsce.

Publikację otwiera słowo wstępne ks. prof. A. Kubisia, bliskiego współpracownika kard. Wojtyły. Podkreśla on w nim wartość zebranych i krytycznie opracowanych tekstów, które stanowią bezcenną pomoc w interpretacji nauczania *Vaticanum II* dla dużej grupy odbiorców Kościoła powszechnego i w Polsce.

Wprowadzenie do omawianej książki przygotował ks. A. Dobrzyński i zatytułował je *Recepcja Vaticanum II według kard. Karola Wojtyły*. Tym miejscu zwrócił uwagę na główne motywy zwołania soboru powszechnego w drugiej połowie XX wieku, nakreślił najważniejsze zagadnienia poruszane w poszczególnych rozdziałach książki, a także przekazał kilka uwag redakcyjnych.

Główna część opracowania została podzielona na cztery rozdziały. W pierwszym, zatytułowanym *Poznać Sobór*, zgromadzono teksty obrazujące warsztat pracy ojców soborowych i ekspertów teologicznych, przygotowujących dokumenty oraz teksty omawiające całokształt doktryny *Vaticanum II*. Z tego rozdziału możemy się dowiedzieć sporo szczegółów na temat prac nad końcowym kształtem Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym, np. jaki był w nich udział Episkopatu Polski i jak wyglądała współpraca biskupów i teologów. Ciekawie została przedstawiona synteza myśli soborowej w kluczu

Ecclesia ad intra – Ecclesia ad extra. Przypomnijmy, że głównym zadaniem soboru było znalezienie odpowiedzi na pytanie: *Ecclesia, quid dicis de te ipsa?*, a więc było to pytanie o tożsamość i samoświadomość Kościoła. Stąd był to sobór wyraźnie eklezjologiczny, ale jednocześnie otwarty na wszystkie sprawy współczesnego świata. Ważna dla aspektu *ad intra* okazała się zasada tzw. odnowy przystosowanej, której główne wątki układają się wokół konstytucji *Lumen gentium*. Natomiast odzwierciedleniem linii *ad extra* były dokumenty dotyczące ekumenizmu, religii niechrześcijańskich oraz wolności religijnej, ze szczególnym podkreśleniem konstytucji *Gaudium et spes*. Widać zatem, że właśnie dwie konstytucje o Kościele (dogmatyczna i duszpasterska) wyznaczają ramy soborowej myśli. Autor opracowania zwraca też uwagę na znaczenie konstytucji *Dei verbum*, z jej centralnym tematem objawienia. Z tym zagadnieniem wiąże się kwestia relacji posoborowych między teologią a Magisterium w Kościele powszechnym oraz w Kościele polskim.

Drugi rozdział nosi tytuł *Kościół w Chrystusie* i zawiera wypowiedzi dotyczące Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium* oraz innych dokumentów, które wyraźnie ukazują uczestnictwo Ludu Bożego – duchownych i świeckich – w potrójnej misji Chrystusa Kapłana, Proroka i Króla. W tej części znajdziemy m.in. referaty ukazujące ideę Ludu Bożego i świętości Kościoła w kontekście posłannictwa świeckich. Ich odpowiedzialność za Kościół wiąże się zarówno z wymogiem ich osobistej świętości, jak i z obowiązkiem głoszenia Chrystusowej prawdy. Opiera się to na pogłębionej teologii laikatu, wypływającej z sakramentalnego, charyzmatycznego, katolickiego i ekumenicznego charakteru Ludu Bożego. Organami apostołstwa świeckich w Kościele współczesnym są *Consilium de Laicis* oraz Komisja *Iustitia et Pax*.

W omawianym rozdziale znalazły się również wypowiedzi dotyczące biskupów i prezbiterów. Pierwsi z nich zostali określani jako słudzy wiary. Ich posługa zakorzeniona jest w misji Chrystusa przekazanej następnie apostołom. Wiara staje się zarówno źródłem, jak i przedmiotem biskupiej posługi we wspólnocie Ludu Bożego. Jest ona widoczna we wspomnianych wcześniej obu wymiarach Kościoła *ad intra* i *ad extra*. Prezbiterzy natomiast zostali ukazani w perspektywie ich dusz-

pasterskiej misji. Kapłan to zatem ten, który z jednej strony kształtuje wspólnotę i jej przewodniczy, z drugiej natomiast jest wychowawcą w wierze. Wzorem takiej postawy jest sam Jezus, Dobry Pasterz, zatroskany o zbawienie wszystkich ludzi. Taka postawa stanowi fundament tożsamości kapłańskiej (*identitas sacerdotalis*).

Kolejnym tematem związanym z chrystologicznym spojrzeniem na Kościół w ujęciu kard. Wojtyły jest tzw. inspiracja maryjna *Vaticanum II*. Dokładnie mowa jest tutaj o wątkach maryjnych w polskim duszpasterstwie i apostołstwie. Źródłem rozważań nad tym zjawiskiem jest ósmy rozdział *Lumen gentium*, który ukazuje Błogosławioną Maryję Dziewicę Bożą Rodzicielkę w tajemnicy Chrystusa i Kościoła. Tajemnica Bożego Macierzyństwa Maryi znajduje swoje odzwierciedlenie i przedłużenie w treści maryjnego tytułu „Matka Kościoła”.

Dopełnieniem wcześniejszych przemyśleń jest rozważanie wokół hasła „Kościół to my” i związanej z nim odpowiedzialności wszystkich wierzących za kształt wspólnoty eklezjalnej. Pośrednio łączy się to ze wzajemnymi relacjami pomiędzy wymiarem strukturalnym Kościoła a ideą wspólnoty Ludu Bożego. Człowiek współczesny, widać to również w Polsce, odczuwa głód autentycznej wspólnoty ludzkiej, w której dopiero odnajduje swoją indywidualność. Jednym z podstawowych czynników odnowy staje się bez wątpienia podsumowujące ten rozdział zagadnienie „Człowiek we wspólnocie Kościoła”.

W trzecim rozdziale zatytułowanym *Kościół w świecie* zamieszczono teksty dotyczące problematyki zawartej w Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* oraz Deklaracji o wolności religijnej *Dignitatis humanae*. Najpierw kard. Wojtyła przybliżyła kwestię wspólnoty ludzkiej widzianej oczami soboru. Rozpoczyna od swoistego *status quaestionis* tego zagadnienia i zaznacza, że zajmie się nie tyle samą rzeczywistością tej wspólnoty, ile jej soborową obiektywizacją. Problematyka ludzkiej wspólnoty została przedstawiona w ujęciu socjologicznym, teologicznym i etycznym.

Konstytucja pastoralna ma wyjątkowe znaczenie także dla teologów na różnych odcinkach ich pracy. Mamy bowiem do czynienia ze specyficznym napięciem pomiędzy pojęciami „Kościół” i „świat”. Te rzeczywistości wzajemnie się przenikają, ale jednocześnie nie dają się

zamknąć jedna w drugiej. W opinii kard. Wojtyły, potrzebny jest tutaj właściwy antropocentryzm, który stawia człowieka w centrum świata, ale także przypomina mu, że to poza nim istnieje źródło jego istnienia i ostatecznej sprawiedliwości.

W *Gaudium et spes* jawi się także potrzeba wychowania do pełni kultury ludzkiej. Punktem wyjścia będzie tutaj zachowanie odpowiedniej proporcji pomiędzy rozwojem kultury materialnej a rozwojem osobowości ludzkiej. Stąd na pierwszy plan wysuwa się rola rodziny, która nie może być niczym zastąpiona. Ważną rolę w rozwoju osobowym człowieka pełni też szeroko rozumiana wspólnota.

Integralny rozwój człowieka musi się opierać na perspektywie daleko wykraczającej poza doczesne ramy. Nie można zatem przemilczeć znaczenia śmierci i nieśmiertelności człowieka, a jego pełny rozwój należy widzieć w blasku Tajemnicy Paschalnej. Pośrednio ten temat wiąże się z innym, bardzo istotnym dla współczesnego człowieka i świata, a mianowicie z tzw. autonomią rzeczy doczesnych. Prawdziwym zabezpieczeniem ich słusznej odrębności jest jedynie Ewangelia, a nie odrzucenie porządku Bożego. Chodzi zatem o rzetelne odkrycie tego *sacrum*, które jest w świecie i w człowieku. Obecność Kościoła w świecie i jego rolę, zgodnie z nauczaniem *Gaudium et spes*, podkreśla przypomniana stale przez niego problematyka praw przysługujących każdemu człowiekowi. Wśród nich znajduje się prawo do wolności religijnej, opartej na transcendentnym charakterze osoby ludzkiej.

Czwarty rozdział – *Realizacja Vaticanum II* – zawiera pisma o charakterze pastoralnym, w których kard. Wojtyła wytycza drogi recepcji soboru, czyli procesu upowszechniania jego doktryny, oraz drogi realizacji *Vaticanum II*, czyli wprowadzenia soborowego nauczania w życie ludzi i kościelnych instytucji. W tekstach tych przejawia się troska Pasterza Kościoła krakowskiego o to, by wierzący poznali treści dokumentów soborowych. Równoległe z tym procesem musi jednak przebiegać wprowadzanie tego nauczania poprzez istniejące struktury eklezjalne, jak np. synody diecezjalne czy synod krajowy.

Lepszemu poznaniu dorobku *Vaticanum II* służy z pewnością ukazanie chronologii i treściowej jedności poszczególnych dokumentów wraz z ich wewnętrzną logiką. Opiera się ona na jedności Kościoła

z Chrystusem, a także wspomnianych wcześniej słowach-kluczach *Ecclesia ad intra* i *Ecclesia ad extra* oraz uniwersalnym zasięgu odkupienia. Kardynał Wojtyła proponuje wpisanie procesu recepcji *Vaticanum II* w program duszpasterski początku nowego milenium chrześcijaństwa w Polsce. Chodzi o plan perspektywiczny, uwzględniający kontekst historyczny i teologiczny Kościoła polskiego. Został on przedstawiony na podstawie dziewięciu punktów: 1. Stworzenie stare – i wciąż nowe; 2. Obraz i podobieństwo Boga; 3. Jezus Chrystus wczoraj i dziś; 4. Bogactwa i trudy Ludu Bożego; 5. Historia zbawienia a dzieje człowieka; 6. Wspólnota słowa Bożego; 7. Wspólnota Eucharystii; 8. Powołanie chrześcijańskie – powołaniem królewskim (kapłańskim); 9. Lud Boży w drodze do spełnienia swych doczesnych i wiecznych przeznaczeń.

Zmierzając do końca przedstawionych w omawianej książce zagadnień, kard. Wojtyła bardzo mocno akcentuje jeszcze jedną sprawę. Otóż realizacja soboru powinna mieć miejsce także w życiu osobistym każdego wierzącego. Przede wszystkim poprzez postawę świadomej wiary i odpowiedzialności za wszystkie dziedziny i wymiary życia. Powinno to się realizować poprzez zaangażowanie w życie parafii i podjęcie apostołstwa właściwego świeckim we współpracy z duszpasterzami.

W końcowej części publikacji znajduje się streszczenie w języku angielskim oraz kilka indeksów – biblijny, dokumentów soborowych i osób – przygotowanych przez ks. Dobrzyńskiego. Warto zaznaczyć, że omawiana publikacja jest cennym uzupełnieniem ważnej monografii kard. Wojtyły *U podstaw odnowy. Studium o realizacji Vaticanum II* (1972). Zarazem zbiór ten jest pomocą do właściwej interpretacji doktryny soborowej, o co zabiegał bł. Jan Paweł II w czasie swego pontyfikatu i co stanowiło gorącą troskę Benedykta XVI.

ks. Robert Ptak SCJ